

KOSOVA
ÜLKE RAPORU
(Meyve Sebze Mamulleri Sektörü Açısından)

ULUDAĞ İHRACATÇI BİRLİKLERİ GENEL SEKRETERLİĞİ
ARGE ŞUBESİ

EKİM, 2018

İÇİNDEKİLER

1. GENEL EKONOMİK DURUM	3
2. KOSOVA'NIN DIŞ TİCARETİ	5
3. TÜRKİYE İLE TİCARET	5
4.KOSOVA'NIN MEYVE SEBZE MAMULLERİ SEKTÖRÜ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	11
5.İŞ ADAMLARININ PAZARDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR	13
KAYNAKLAR	14

KOSOVA

Büyüme Oranı: % 3.5 / **GSYİH:** 6.684 milyon \$ / **Nüfus:** 1.867.000/ **Başkent:** Priştine

1. GENEL EKONOMİK DURUM

Ekonomik Yapı ve Performans

Kosova, 2008 yılındaki bağımsızlıktan sonra, çok kısa bir süre içerisinde yasal düzenlemeleri gerçekleştirerek, piyasa ekonomisine geçişte ve makroekonomik istikrarın korumasında önemli gelişmeler kaydetmiştir.

Kosova Avrupa'nın en fakir ülkesi olup, cari fiyatlarla 2016 yılı GSYİH'sı 6,6 milyar dolar değerinde gerçekleşmiştir. GSYİH büyüklüğü açısından 193 ülke arasında 146. sırada yer almaktadır. (IMF World Economic Outlook Database October 2017)

Kosova'nın GSYİH' sının 2017 ve 2018 yıllarında sırasıyla 6,6 ve 7 milyar ABD doları olması beklenmektedir. (IMF World Economic Outlook Database October 2017)

2016 yılında reel büyüme oranı % 3,4 oranında gerçekleşmiştir.

(IMF World Economic Outlook Database October 2017)

2017 yılında büyüme oranının %3.5, 2018 yılında yine %3.5 olacağı tahmin edilmektedir.

(IMF World Economic Outlook Database October 2017)

2016 yılında kişi başı gayrisafi yurtiçi hasıla cari fiyatlarla 3.600 dolar değerinde gerçekleşmiştir. (IMF World Economic Outlook Database October 2017)

Ekonomik büyümeye dış yardımlar, özel tüketim harcamaları ve yüksek seviyede banka kredileri öncülük etmiştir. Büyük altyapı projeleriyle ilgili yatırım planlarının da büyümeyi destekleyeceği öngörülmektedir. (Euromonitor)

2002 yılında Kosova resmi para birimi olarak Euro'yu kabul etmiş, bu durum ülkede istikrarlı bir makroekonomik ortamın oluşturulmasına olanak sağlamıştır. Tarım GSYİH'nın beşte birini oluşturmakta ve işgücünün %15'i tarım sektöründe istihdam edilmektedir. (Euromonitor)

Tarım alanlarının %80'i şahıslara ait olup, aileler geçimini tarımdan sağlamakta ve bunun %35'i, 1,5 hektardan küçük ve etkin olmayan çiftliklerden oluşmaktadır. (Euromonitor)

Modern teknolojinin kullanılamaması, eğitim ve beceri eksikliği tarımın gelişmesine engel teşkil etmektedir. (Euromonitor)

Sanayi sektörü GSYİH'nın beşte birini oluşturmaktadır. (Euromonitor)

Zengin maden kaynaklarına bağılı olarak demir elik üretimi ilk sırada yer almaktadır. (Euromonitor)

Genellikle kamuya ait olan fabrikaların bazılarının zelleřtirme işlemlerinden kaynaklanan problemler nedeniyle halen üretim yapılamamaktadır. (Euromonitor)

Kk lekli firmalar metal işleme, deri, ahşap işleme ve mobilya alanında faaliyet göstermektedir. (Euromonitor)

Kosova, Avrupa'da üretilen metallerin %50'sini, kömürün %48'ini ve metal olmayan madenlerin %2'sini oluşturan maden yataklarıyla anılmaktadır. (Euromonitor)

Kurşun, inko, altın, gümüş, bakır gibi zengin yer altı maden rezervleri bulunmaktadır. Bununla beraber madenlerin zelleřtirme kapsamında işlemlerine devam edildiğinden birçok ocakta üretim yapılamamaktadır. (Euromonitor)

Yabancı yardımlar gayrisafi yurtiçi hasılanın üçte birini oluşturmaktadır. (Euromonitor)

2016 yılında özel tüketimler %4.5 oranında artmış olup, 2017 yılında %3.1 oranında artacağı beklenmektedir. Tüketimi destekleyen en önemli unsur olan işçi dövizlerinin girişi 2016 yılında sadece %1.5 oranında artmıştır.

Kosova ekonomisi durgunluğın etkisinde olup, enflasyon oranı 2015 yılında %-0,5 iken 2016 yılında %0.3 oranında gerçekleşmiştir. Cari işlem açığı 2016 yılında gayrisafi yurtiçi hasılanın %9.4'n oluşturmuştur. Açığın 2017 yılında %9 oranına dşeceğı beklenmektedir. Cari işlem açığının büyük ölçüde doğrudan yabancı yatırımlar ile finanse edileceğı öngörülmektedir.

2. DİŞ TİCARET

Genel Durum

Tablo 1: Yıllara Göre Kosova'nın Dış Ticareti (Milyon Dolar)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
İhracat	313	269	294	325	325	339
İthalat	2.480	2.490	2.444	2.538	2.635	2.761

Kaynak: Ticaret Bakanlığı (www.ticaret.gov.tr)

Trademap veri tabanında Kosova ile ilgili dış ticaret verileri mevcut olmadığı için, Kosova dış ticaret verileri Kosova Statistical Agency (Kosova Dış Ticaret Kurumu) aracılığıyla temin edilmiştir. İlgili kurumun web sitesinde yıllık harmonize sisteme dayalı ikili ve dörtlü gtip bazda dış ticaret verileri kayıtlı olmadığı için detay verilere yer verilememiştir. (Kaynak: Ticaret Bakanlığı (www.ticaret.gov.tr))

3. TÜRKİYE İLE TİCARET

Tablo 2. Türkiye-Kosova Dış Ticaretinin Yıllara Göre Seyri (1000 Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2008	279.423	5.148	284.571	274.275
2009	278.078	10.178	288.257	267.900
2010	293.998	13.607	307.604	280.391
2011	265.829	10.106	275.935	255.723
2012	254.784	9.093	263.877	245.691
2013	278.998	9.951	288.949	269.048
2014	275.645	12.783	288.428	262.862
2015	240.676	7.864	248.540	232.812
2016	260.728	8.507	269.234	252.221

Kaynak: Ticaret Bakanlığı (www.ticaret.gov.tr)

Kosova bağımsızlıktan sonra, çok kısa bir süre içerisinde yasal düzenlemeleri gerçekleştirerek, piyasa ekonomisine geçişte ve makroekonomik istikrarın korumasında önemli gelişmeler kaydetmiştir.

Kosova'da son yıllarda tüketim ve tüketim malları ithalatı hızla artmaktadır. Tüketicinin ürün tercihinde fiyat ve kalite değerlendirmesi önem kazanmaktadır. Alman, Makedon, Arnavut, Sırp firmaların Kosova'daki yüksek pazar payları göz önünde bulundurularak, ihracatçılarımızın uzun vadeli hedeflerle pazara girme çalışmaları yapmaları tavsiye edilmektedir.

Kosova'da altyapı yatırımları son derece yetersizdir. Elektrikler sık sık kesilmekte, büyük şehirlerde konut sayısının artmasına rağmen, altyapıda yenileme olmadığından sürekli olarak su kesintisi yaşanmaktadır. Artan araç sayısı karşısında mevcut yollar yetersiz kalmaktadır. Kosova'da barınma ihtiyacı önemli ve öncelikli görülmekte, konut bir statü simgesi olarak algılanmaktadır. Ülkede büyüyen sektörlerden olan inşaat ve enerji sektörlerinin de ülkemiz firmaları açısından değerlendirilebileceği, özellikle konut, altyapı projeleri (yollar, içme suyu, kanalizasyon) ile konutlarla bağlantılı olarak inşa edilmesi düşünülen okul, restoran ve alışveriş merkezi projelerinin müteahhitlik firmalarımız ve inşaat malzemeleri üreticilerimiz için potansiyel arz ettiği düşünülmektedir.

Kosova'nın dağlık güney bölgesi kış turizmi için büyük potansiyele sahiptir. Bu bölgede Brezovica Sharr dağlarında kayak merkezi yer almaktadır. Kosova genellikle dağlar, suni göller ve nehirler açısından zengin olduğundan avcılık ve balıkçılık için olanaklar sunmaktadır. Kosova'nın turizm potansiyeliyle beraber, Türkiye'nin turizm sektöründeki tecrübesinin ve karşılıklı işbirliği çalışmalarının kazanç sağlayacağı düşünülmektedir.

Kosova'nın ülkemiz için taşıdığı diğer bir potansiyel de şirket satın alınması hususundadır. Mevcut sanayi tesislerinde değişen teknolojik gelişmelere paralel revizyona gidilmediğinden atıl kapasite oluşmuştur. Kosova'da kamu işletmelerinin sayıca %50'si özelleştirilmiştir. Kosova'da kurşun, çinko, altın, gümüş, bizmut, kadmiyum selenyum, telleryum, nikel, kobalt, kromyum, bakır, magnezyum, boksit, demir, magnezyum gibi zengin yeraltı maden rezervleri bulunmasına rağmen, azalan yatırımlar ve eski teknoloji yüzünden gelirler azalmış olup, etkin işletilemediği için özelleştirilmelere ağırlık verilmektedir. Altyapı yatırımları ve özelleştirmeler ülkemizdeki firmalar açısından bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Ülkede mevcut makine, ekipman parkı yetersiz veya eski durumdadır. Bu nedenle makine, ekipman ihtiyacının bir kısmı ülke dışından karşılanmaktadır. Kosova birçok ürün grubunda net ithalatçı konumundadır. Kosova pazarına girmeyi düşünen firmalarımız açısından makine-donanım, inşaat malzemeleri, otomotiv yan sanayi, mobilya, gıda, tekstil-konfeksiyon, enerji ve madenler önemli sektörler olarak öne çıkmaktadır.

Kosova’da yatırım yapılabilecek başlıca sektörler arasında tekstil, inşaat, turizm, tarım ve tarıma dayalı sanayiler, gıda, ahşap işleme, madencilik ve enerji, bilgi teknolojileri ve telekomünikasyon, otomotiv ve yan sanayi sektörleri yer almaktadır

Kosovalı tüketicilerin kalite konusundaki hassasiyeti dikkate alınarak ülkeye ihraç edilecek ürünlerin kalite ve sağlık standartlarına uygunluğu üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Kalite koşullarının yanısıra satış sonrası hizmet ve ürün garantisi sağlanması da Kosova piyasasına girişte önem kazanmaktadır.

Kosova pazarına girişte önemli bir aşama olarak kaydedilen serbest ticaret anlaşmasından da bahsetmek yerinde olacaktır. Ülkemizle Kosova arasında 3 Eylül 2012 tarihinde başlatılan Serbest Ticaret Anlaşması (STA) müzakereleri sonuçlandırılmış olup, söz konusu Anlaşma 27 Eylül 2013 tarihinde Ekonomi Bakanımız Zafer Çağlayan ile Kosova Başbakan Yardımcısı ve Ticaret ve Sanayi Bakanı Mimoza Kusari Lila tarafından Ankara’da imzalanmıştır. Anlaşmanın taraflarca iç onay işlemlerinin tamamlanmasının ardından yürürlüğe konulması hedeflenmektedir. Halen Kosova’da iç onay süreci devam etmektedir.

Söz konusu Anlaşma, 2008 yılında bağımsızlığını ilan eden Kosova’nın bağımsızlık sonrası ilk STA’sı olma özelliğini taşımaktadır.

Anlaşma kapsamında ülkemizce 2008 yılından bu yana Kosova menşeli sanayi ürünlerinde uygulanan tek taraflı gümrük vergisi muafiyeti konsolide edilmiştir. Buna karşılık Kosova tarafı sanayi ürünlerinin tamamında Anlaşmanın yürürlüğe girişini takip eden 9 yıl içinde gümrük vergilerini kademeli olarak sıfırlamayı kabul etmiştir.

Tarım ürünlerinde ise ülkemiz sekizli bazda 846 adet gümrük tarife satırındaki gümrük vergilerini Anlaşmanın yürürlüğe girişi ile birlikte sıfırlayacaktır. Buna karşılık Kosova tarafı ülkemiz ihracatı açısından önem arz eden 850 adet gümrük tarife satırındaki gümrük vergilerini kademeli olarak en geç 9 yılda sıfırlayacaktır. Söz konusu ürünlerin Kosova’ya tarım ürünleri ihracatımız içindeki payı %99’dur.

Diğer taraftan, STA’nın imzalanmasının hemen ardından hizmet ticareti müzakerelerine başlanacağı konusunda Kosova ile varılan mutabakat çerçevesinde, en kısa zamanda hizmet ticareti müzakerelerine de başlanacaktır.

Türkiye-Kosova STA’sı sayesinde ihracatçılarımızın Kosova’ya ihracatta karşılaştıkları %10 seviyesindeki gümrük vergisi yükü 9 yıllık süre zarfında önemli ölçüde ortadan kalkacaktır. Böylelikle, Türk ihracatçıları hâlihazırda Merkezi Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması (CEFTA) çerçevesinde Kosova pazarına gümrük vergisiz giriş imkânına sahip olan Arnavutluk, Makedonya, Sırbistan, Bosna ve Hersek, Moldova ve Karadağ ihracatçıları ile eşit koşullarda rekabet edebilecektir.

Söz konusu avantajlı rekabet koşullarının Kosova’yı Türk yatırımcılar için daha cazip hale getirmesi, Kosova’daki üretim ve istihdam yapısının gelişmesine katkı sağlaması ve iki ülke işadamları arasındaki bağların daha da sağlamlaştırılmasına hizmet edecektir.

*: Kosova ülkesi Trademap veri tabanında yer almadığı için armonize sisteme dayalı gtip bazında alt ürünlere yönelik dış ticaret verilerine ulaşmak mümkün olmadığından dolayı raporda sanayi ve tarım matrislerine yer verilememiştir.

*Tarım ve Gıda Ürünleri İhraç Potansiyelimiz :**

- Şekerli Mamuller
- Bisküvi
- Dondurma
- Çikolata
- İşlenmiş Fındık
- Yaş Meyve Sebze
- Kesme Çiçek

*Sanayi Ürünleri ve Hizmetler İhraç Potansiyelimiz :**

- Hazır Giyim
- Ayakkabı
- Ev Tekstili
- Mobilya
- Kağıt Ürünleri
- Halı
- Beyaz Eşya, Televizyon
- Kozmetik Ürünleri
- Sabun ve Deterjanlar vb.
- İnşaat Malzemeleri
- İplik
- Kablo
- Elektrik Devresi Teçhizatı
- Otomotiv ve Otomotiv Yan Sanayi
- İlaç
- Ambalaj Malzemeleri
- Tarım Makineleri
- Gıda İşleme Makinaları

Tablo 3: Türkiye'nin Kosova'ya İhracatında Başlıca Ürünler (1000 Dolar)

GTİP	ÜRÜNLER	2014	2015	2016
1905	EKMEK, PASTA, KEK, BİSKÜVİ VE DİĞER EKMEKÇİ MAMÜLLER, HOSTİ, BOŞ İLAÇ KAPSÜLÜ MÜHÜR GÜLLACI, PİRİNÇ	5.076	4.477	6.173
6109	TİŞÖRTLER, FANİLLER, ATLETLER, KAŞKORSELER VE DİĞER İÇ GİYİM EŞYASI (ÖRME VEYA KROŞE)	5.042	4.918	5.590
9403	DİĞER MOBİLYALAR VE BUNLARIN AKSAM VE PARÇALARI	5.575	4.252	5.067
5702	DOKUNMUŞ HALILAR VE DOKUMAYA ELVERİŞLİ MADDELERDEN DİĞER YER KAPLAMALARI	8.352	5.946	4.725
6203	ERKEKLER VE ERKEK ÇOCUK İÇİN TAKIM ELBİSE, TAKIM, CEKET, BLAZER, PANTOLON, TULUM VE ŞORT (YÜZME KIY)	5.227	3.690	4.283
4410	AĞAÇTAN VE DİĞER ODUNSU MADDELERDEN YONGA LEVHA, ORIENTED STRAND BOARD (OSB), VB. LEVHALAR	572	507	4.226
7604	ALUMİNYUMDAN ÇUBUKLAR VE PROFİLLER	4.523	4.240	3.980
7308	DEMİR VEYA ÇELİKTE İNŞAAT VE İNŞAAT AKSAMI, İNŞAATTA KULLANILMAK ÜZERE HAZIRLANMIŞ DEMİR VEYA ÇELİK	1.772	2.336	3.954
3004	TEDAVİDE VEYA KORUNMADA KULLANILMAK ÜZERE HAZIRLANAN İLAÇLAR (DOZLANDIRILMIŞ)	7.617	4.148	3.858
8544	İZOLE EDİLMİŞ TELLER, KABLOLAR VE DİĞER ELEKTRİK İLETKENLER; TEK TEK KAPLANMIŞ LİFLERDEN OLUŞAN FİBE	2.980	2.970	3.584
8474	TOPRAK, TAŞ, METAL CEVHERİ VB. AYIKLAMA, ELEME, TASNİF, AYIRMA, YIKAMA, KIRMA, ÖĞÜTME, YOĞURMA, KALI	1.911	1.346	3.511
5209	PAMUKLU MENSUCAT (AĞIRLIK İTİBARIYLA % 85 VEYA DAHA FAZLA PAMUK İÇEREN VE M2 AĞIRLIĞI 200 GR. İ GEÇE	8.214	10.695	3.475
8516	ELEKTRİKLİ SU ISITICILARI, ELEKTROTERMİK CİHAZLAR, ORTAM ISITICILARI, SAÇ VE EL KURUTUCULARI, ÜTÜLER	3.623	3.197	3.446
8450	EV VEYA ÇAMAŞIRHANE TİPİ YIKAMA MAKİNALARI (YIKAMA VE KURUTMA TERTİBATI BİR ARADA OLANLAR DAHİL)	2.886	2.906	3.360
8302	ADİ METALLERDEN DONANIM, TERTİBAT VB. EŞYA (MOBİLYA, KAPI, PENCERE, BAVUL, ASKILIK VB İÇİN)	3.572	3.317	3.268
2008	TARİFENİN BAŞKA YERİNDE BELİRTİLMİYEN MEYVE VE YENİLEN DİĞER BİTKİ PARÇALARININ KONSERVELERİ	4.011	3.164	3.231
8418	BUZDOLAPLARI, DONDURUCULAR VE DİĞER SOĞUTUCU VE DONDURUCU CİHAZLAR VE ISI POMPALARI	2.093	2.708	3.167
8528	MONİTÖRLER VE PROJEKTÖRLER, TELEVİZYON ALICI CİHAZLARI	5.314	3.865	3.085
8710	TANKLAR VE DİĞER ZIRHLI SAVAŞ TAŞITLARI (MOTORLU) (SİLAHLA DONATILMIŞ OLSUN OLMASIN) VE BUNLARIN AKS	1.275	426	3.042
3916	PLASTİKTEN MONOFİLLER, İNCE VE KALIN ÇUBUKLAR VE PROFİLLER (ENİNE KESİTİNİN EN GENİŞ YERİ > 1MM)	3.689	2.984	3.028

Kaynak: Ticaret Bakanlığı (www.ticaret.gov.tr)

Tablo 4: Türkiye'nin Kosova'dan İthalatında Başlıca Ürünler (1000 \$)

GTİP	ÜRÜNLER	2014	2015	2016
5906	KAUÇUKLU MENSUCAT	1.923	2.733	2.329
4010	VULKANİZE KAUÇUKTAN TAŞIYICI KOLANLAR VE TRANSMİSYON KOLANLARI	2.663	1.739	2.126
4707	KAĞIT VE KARTON DÖKÜNTÜ VE KIRPINTILARI	1.141	233	750
3915	PLASTİKTEN DÖKÜNTÜ, KALINTI VE HURDALAR	820	386	742
7404	BAKIR DÖKÜNTÜ VE HURDALARI	1.640	730	634
7314	DEMİR VEYA ÇELİK TELLERDEN MENSUCAT, IZGARA, AĞ VE KAFESLİKLER; DEMİR VEYA ÇELİKTEN METAL DEPLUVAYYE	786	140	576
6307	DİĞER HAZIR EŞYA (ELBİSE PATRONLARI DAHİL)	0	267	265
5509	SENTETİK DEVAMSIZ LİFDEN İPLİK (DİKİŞ İPLİĞİ HARİÇ) (TOPTAN)	831	16	201
2620	ARSENİK, METALLERİ VEYA BUNLARIN BİLEŞİKLERİNİ İÇEREN CÜRUF, KÜLLER VE KALINTILAR	151	119	144
4101	SİĞİR (BUFALO DAHİL) VE AT CİNSİ HAYVANLARIN HAM POST VE DERİLERİ	0	222	140
9028	GAZ, SIVI VE ELEKTRİK SAYAÇLARI (BUNLARIN KALİBRE CİHAZLARI DAHİL)	0	0	98
4407	UZUNLAMASINA KESİLMİŞ, BİÇİLMİŞ AĞAÇ; KALINLIK > 6 MM	0	18	57
6303	PERDELER VE İÇ STORLAR; PERDE VE YATAK FARBELALARI	0	0	51
8441	KAĞIT HAMURU, KAĞIT VEYA KARTONUN İŞLENMESİNE MAHSUS DİĞER MAKİNE VE CİHAZLAR	0	0	49
5804	TÜLLER VE DİĞER AĞ MENSUCAT (DOKUNMUŞ, ÖRME VEYA KROŞE MENSUCAT HARİÇ), PARÇA, ŞERİT VEYA MOTİF HALİ	0	0	31
8422	BULAŞIK, ŞİŞE VB YIKAMA VE KURUTMA MAKİNALARI, ŞİŞE, KUTU ÇUVAL VB DOLDURMA, ETİKETLEME MAKİNALARI,	23	0	31
7602	ALUMİNYUM DÖKÜNTÜ VE HURDALARI	1.652	680	28
6802	YONTULMAYA VEYA İNŞAATA ELVERİŞLİ İŞLENMİŞ TAŞLAR (KAYAGAN TAŞI HARİÇ), MOZİK İÇİN KÜP ŞEKLİNDE TAŞL	0	0	26
4823	DİĞER KAĞIT, KARTON, SELÜLOZ VATKA VE SELÜLOZ LİF TABAKALARI VE BUNLARDAN DİĞER EŞYA	25	20	22
8431	ÖZELLİKLE 84.25 İLA 84.30 POZİSYONLARINDAKİ MAKİNA VE CİHAZLAR İLE BİRLİKTE KULLANILMAYA ELVERİŞLİ A	0	0	21

Kaynak: Ticaret Bakanlığı (www.ticaret.gov.tr)

4. KOSOVA'NIN MEYVE SEBZE MAMULLERİ SEKTÖRÜ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 5. Türkiye'nin Kosova'ya Meyve Sebze Mamulleri İhracatı

ÜRÜN GRUBU	2016		2017		2018 Ocak-Eylül	
	KG MİKTAR	FOB USD	KG MİKTAR	FOB USD	KG MİKTAR	FOB USD
GAZLI SULAR.MADEN SULARI VE GAZOZLAR	3.114.916	1.886.988	3.820.546	2.290.699	2.437.391	1.461.255
DİĞER MEYVE KONSERVELERİ	207.649	968.869	272.206	1.157.061	209.700	909.936
PATATES KONSERVELERİ. DONDURULMAMIŞ	32.791	114.770	158.387	477.377	96.793	321.477
REÇEL.JÖLE.MARMELAT	77.662	183.357	93.644	199.146	100.510	211.531
KARIŞIK HALDEKİ MEYVE VE SEBZE SULARI	109.115	71.668	129.947	89.936	85.096	65.616
SULAR.BUZ VE KAR	1.030.197	415.743	577.945	88.725	393.179	63.639
TURUNÇGİL SULARI	88.655	84.186	91.566	63.934	70.572	54.722
BİRA	27.403	27.548	41.460	38.848	41.679	42.305
DOMATES KETÇABI VE DİĞER DOMATES SOSLARI	32.270	29.628	33.665	34.112	29.702	32.577
ELMA SULARI	79.607	45.640	98.977	58.244	43.315	26.975
DİĞER SEBZE KONSERVELERİ. DONDURULMUŞ	5.086	9.461	4.840	8.969	5.710	10.978
DİĞER MEYVA SULARI	13.181	10.635	36.520	19.969	13.696	10.155
ANANAS SUYU	14.364	10.609	12.732	12.443	9.168	9.340
DOMATES SALÇASI	8.948	14.222	7.288	11.556	4.313	6.095
DONDURULMUŞ MEYVELER	20	63	0	0	2.000	4.827
SEBZE.MEYVE.BİTKİ PARÇALARI KONSERVELERİ SİRKELİ	36.156	51.320	81.677	150.597	1.884	3.701
ÜZÜM SUYU	7.800	5.211	7.380	5.302	3.756	2.955
GEÇİCİ KONSERVE EDİLMİŞ MEYVELER	680	1.618	0	0	1.360	2.799
DİĞER SEBZE KONSERVELERİ	6.184	15.476	3.927	7.205	1.751	2.694
DOMATES SUYU	456	240	1.461	562	2.040	1.024
SİRKE	3.510	4.693	4.065	6.001	1.080	706
KİRAZ (VİŞNE DAHİL)KONSERVELERİ. ALKOLLÜ .ALKOLSÜZ TATLANDIRILMIŞ	10	12	0	0	55	115
ALKOLLÜ İÇKİLER (ALKOL DERECEŚİ>=80)	13.430	23.272	18.005	31.391	0	0
BEZELYE KONSERVELERİ DONDURULMAMIŞ	234	390	163	260	0	0
DOMATES KONSERVELERİ	2.128	3.720	2.312	3.210	0	0
FASULYE KONSERVELERİ. DONDURULMAMIŞ		0	245	390	0	0
GEÇİCİ KONSERVE EDİLMİŞ SEBZELER		0	2.427	3.797	0	0
KURUTULMUŞ SEBZELER	21.003	64.091	153.400	414.116	0	0
MANTAR.DOMALAN KONSERVELERİ		0	484	1.131	0	0
VERMUT VE DİĞER ALKOLLÜ İÇKİLER	343	635	302	929	0	0
DONDURULMUŞ SEBZELER	3	19	0	0	0	0
GENEL TOPLAM	4.933.800	4.044.081	5.655.569	5.175.909	3.554.753	3.245.424

Kaynak: Uludağ İhracatçı Birlikleri (<http://www.uib.org.tr>)

2016 yılında Türkiye Meyve Sebze Mamulleri Sektörünün Kosova'ya ihracatı, 4 milyon dolar, 2017 yılında 5,1 milyon dolar, Ocak-Eylül 2018 döneminde 3,2 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Tablo 5). Kosova, Meyve Sebze Mamulleri sektörü için önemli bir Pazar olup sektör için Hedef Ülke konumundadır ve 2017 yılında ihracat yapılan ülkeler arasında 37. Sırada, 2018 Ocak-Eylül döneminde 40. sırada yer almaktadır. Gazlı Sular.Maden Suları Ve Gazozlar, Diğer Meyve Konserveleri ve Patates konserveleri. Dondurulmamış Kosova'ya ülkemizden en çok ihraç edilen meyve sebze mamulleri ürün gruplarıdır.

Tablo 6. UMSMİB'nin Kosova'ya Meyve Sebze Mamulleri İhracatı

ÜRÜN GRUBU	2016		2017		2018 Ocak-Eylül	
	KG MİKTAR	FOB USD	KG MİKTAR	FOB USD	KG MİKTAR	FOB USD
GAZLI SULAR.MADEN SULARI VE GAZOZLAR	2.072.272	1.313.769	2.588.894	1.663.293	1.503.546	977.200
BİRA	27.403	27.548	41.460	38.848	41.679	42.305
SULAR.BUZ VE KAR	536.812	341.679	270.213	35.514	230.976	31.653
DONDURULMUŞ MEYVELER	0	0	0	0	2.000	4.827
GEÇİCİ KONSERVE EDİLMİŞ MEYVELER	680	1.618	0	0	1.360	2.799
REÇEL.JÖLE.MARMELAT	0	0	780	972	306	790
DİĞER SEBZE KONSERVELEİ	0	0	0	0	51	111
GENEL TOPLAM	2.637.167	1.684.613	2.901.348	1.738.626	1.779.918	1.059.686

UMSMİB'nin Kosova'ya ihracatı 2016 yılında 1,6 milyon dolar, 2017 yılında 1,7 milyon dolar, Ocak-Eylül 2018 döneminde 1 milyon dolar olarak gerçekleşmiş olup, Kosova UMSMİB'in 2017 yılı ihracatında 22. sırada, Ocak-Eylül 2018 dönemi ihracatında 24. sırada yer almaktadır (Tablo 6).

5. İŞADAMLARININ PAZARDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Pasaport ve Vize İşlemleri

Kosova Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için vize işlemi uygulamamaktadır. Bununla birlikte başkent Priştine’de bulunan havaalanından ülkeye giriş esnasında sorunlarla karşılaşılması için ülkeye geliş amacını gösteren bir belgenin bulundurulması uygun olacaktır. Bu belgeler seyahat edeni karşılayacak kişiye ilişkin yada konaklanacak yer ile ilgili belgeler olabileceği gibi bunlara benzer belgeler de olabilmektedir.

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

Kosova'da kanun ile kabul edilen resmi tatiller aşağıda yer almaktadır.

Yeni Yıl, 1 ve 2 Ocak günleri

Kosova Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Günü, 17 Şubat günü

Kosova Cumhuriyeti Anayasa Günü, 9 Nisan

Uluslararası Emekçiler Günü, 1 Mayıs

Avrupa Günü, 9 Mayıs

Ramazan Bayramı, birinci gün

Kurban Bayramı, birinci gün

Katolik Noel'i, 25 Aralık

Ortodoks Noel'i 7 Ocak

Katolik paskalyası, Pazartesi yortu günü

Ortodoks paskalyası, Pazartesi yortu günü.

Belirtilen bayram günü Cumartesi veya Pazar gününe rastlarsa bir gün sonra tatil yapılmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Ticaret Bakanlığı (www.ticaret.gov.tr)
2. Uludağ İhracatçı Birlikleri (www.uib.org.tr)
3. Trademap (www.trademap.org)

YASAL UYARI; Bu rapor Birliğimiz uzmanları tarafından güvenilir olduğuna inanılan kamuya açık kaynaklardan elde edilen bilgiler kullanılmak suretiyle, sadece bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır. Bu rapor ve içindeki bilgilerin kullanılması nedeniyle doğrudan veya dolaylı olarak oluşacak zararlardan Birliğimiz hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir. Birliğimizin yazılı izni alınmaksızın herhangi bir kişi tarafından, herhangi bir amaçla, kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz veya yayımlanamaz. Tüm haklarımız saklıdır.